

nr 88

10.02.2005

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
Kaz. Wojskowej Służby Polek
ul. Podmurze 93, tel. 0048 58 65 22 186
e-mail: fanak@wp.pl; www.zawacka.pl
NIP 58-13 25 127 REGON 1705 2736
KRS 000 0410 22
Nr r-k 24 1090 1506 0000 0000 5002 0244

Pom. KO
ZWL-AK

#Grabowski Franciszek B.
ps. "Benio"

N:88/697 Pom. 1

brat Władysław
Stawny Tojzy

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

Grabowski Franciszek

T.M. 88/697 Pom.

KO. XWZ-AR

I./1. Relacja k. 11 s. 1-11

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora k. 3 s. 1-3

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 1 s. 1

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ... —

IV. Korespondencja

1) do Elżbiety Ławackiej k. 4 s. 1-4

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 7

VI. Fotografie dzieł ikonografii

1/1. Relacja:
Grabowski Franciszek

1. Relacja Franciszka Bernarde Grabowskiego z 2.12. 1992r., mpis oryg + ep. kopii. k. 8 s. 1-8
2. Biogram Grabowskiego Franciszka autorstwa Marii Mańkowskiej z d. Tojxa (siostrzenica) msp. kop. 2 x k. 2 s. 9-10
3. Biogram Grabowskiego Franciszka autorstwa Jolanty Jakubowskiej, msp. oryg. k. 1 s. 11

S C H E M A T R E L A C J I

I/1/1

Wpłynęło dnia

członka konspiracji FRANCISZKA GRABOWSKIEGO

2254/1/192

Franciszek Bernard Grabowski, urodzony 6.04.1920 r. w Bydgoszczy z ojca Franciszka Grabowskiego i matki Joanny Kastner.

Ojciec był mistrzem obuwniczym ze specjalizacją obuwia ortopedycznego, współpracował z Oddziałem Ortopedycznym Szpitala Miejskiego w Bydgoszczy, z bardzo wówczas młodym prof. J. Degą. Był nauczycielem zawodu w Szkole Doksztalczącej Zawodowej w Bydgoszczy. Przygotowywał do zawodu nową kadrę rzemieślniczą. Udzielał się społecznie, był Starszym Cechu i Honorowym Cechmistrzem. Ojciec był wielkim Polakiem w młodości podczas pobytu we Frankfurcie n/ Odrą od 1908 roku udzielał się społecznie wśród Polaków. Organizował spotkania Polaków na Obczyźnie w "Domu Polskim". W 1916 r. szykanowany za polskość, wrócił wraz z rodziną do Bydgoszczy, i zamieszkał przy ul. Pomorskiej 17. Podczas okupacji niemieckiej pomagał rodzinom uwięzionych prowadząc pracownię obuwia.

Franiszek Grabowski miał cztery siostry i ~~trzech~~ trzech braci, z których Łucja zginęła we wrześniu 1939 r. od wybuchu bomby jako kometantka LOPP. Została pochowana na Cmentarzu Bohaterów. Władysława Tojza żołnierz ZWZ/AK wraz z mężem Leonem, mieszkała podczas okupacji na Pl. Poznańskim 7, później przy ul. Dolina 31/2 była skrzynką kontaktową szefa sztabu K.O Pomorze, utrzymywała konspiracyjne mieszkanie dla członków sztabu, nawet podczas aresztowań swego męża przez gestapo. Ich córka Maria ps. "Bystra" była łączniczką. Ponadto brat matki Henryk Kastner aresztowany wraz F.G. i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Stutthofie, który nie wrócił, zmarł w obozie.

Franciszek Grabowski w czasie wojny mieszkał w Bydgoszczy, przy ul.

11/2

Pomorskiej 17 m 6.- po wojnie w Bydgoszczy, ul.Niecała 21, gdzie dotąd mieszka żona Kunegunda Grabowska.Tel. 27-13-38.

Od 1936 r. uczęszcza do szkoły powszechnej im.St.Staszica w Bydgoszczy, następnie od 1932 r. do szkoły Wydziałowej Męskiej, kończy 6 klas /mała matura/ i rozpoczyna naukę w zawodzie mechanika precyzyjnego w firmie "Krzyniń i Pronke" w Bydgoszczy. W kwietniu 1939 r. kończy naukę zawodu i zdaje egzamin czeladniczy.

W 1937 r. wstępuje do Bydgoskiego Klubu Krótkofalowców, gdzie w 1939 r. otrzymuje licencję na użytkowanie radiostacji ze znakiem wywoławczym SP 3 AL. Ponadto bierze czynny udział w obronie cywilnej - działa w LOPP wraz ze starszą siostrą Łucją.

1.4.1940 r. wstępuje w szeregi ZWZ/AK, zwerbowany przez rodzinę Tojzów, otrzymuje pseudonim "Beno", zaprzysiężony przez por.H. Jasińskiego ps."Kuno".W początkowym okresie był łącznikiem Inspektoratu Bydgoszcz, później wykonywał pieczęcie urzędów państwowych niemieckich dla dokumentów, które organizacja wystawiała dla członków AK. W tym czasie podlega sztabowi K.O.Pomorze-głównie współpracuje z ppłk.J.Chylińskim. Ponadto prowadzi podsłuch radiowy jako były krótkofalowiec, dostarcza informację do sztabu.

Po nieudanym zamachu na Hitlera w Borach Tucholskich następuje częściowe zdekonspirowanie siatki aresztowani zostają między innymi: Z.Bartel, J.Hoffman, H.Jasiński, Henryk Kastner, wcześniej Leon Tojza i.i. (20.08.1942 r. zostaje aresztowany, osadzony we więzieniu gestapo w Bydgoszczy, po przesłuchaniach przewieziony do więzienia gestapo w Stargardzie Gdańskim. 1,12.1942 r. zostaje przewieziony do obozu koncentracyjnego w Stutthofie / nr obozowy 17484 Blok V/ jako więzień polityczny.Doczekał końca wojny dzięki temu, że pracował w warsztatach naprawczych- maszyn do szycia itp.

20.01.1945 r. następuje wymarsz więźniów z obozu, 25.01.1945 r. zostaje oswobodzony pod Lemborgiem.Pieszko wraca do Bydgoszczy.

wraz z Józefem Eichstaedtem, obydwaj ciężko chorzy na dur brzuszny.

Pracę konspiracyjną rozpoczyna w stopniu szeregowca, awansuje do plutonowego rez. Odznaczony:

1. Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami w oparciu o rozk K.G. nr 120/BP z dnia 12.8.1942 r. oraz rozk.K.O.nr 102/P z dnia 29.11.1942 r.
2. Złota Odznaka Zasłużonego Działacza LPZ /LOK/ 1954 r.
3. Medal X lecia Min.Łączności - 1954 r.
4. Brązowy Medal za Zasługi dla Obr.Krajū MON - 1968 r.

Pracę zawodową po wojnie rozpoczyna jako mechanik w firmie "Krzymień" w której pracował do aresztowania. Po upaństwowieniu firma ta nosi nazwę ZWST- T-8, a następnie T-3, obecnie "Telfa".

W 1946 r. złożył egzamin mistrzowski w zawodzie mechanika precyzyjnego. W 1947 r. wstępuje do PPS, ze względu na "Poakowską" przeszłość (zostaje zweryfikowany, szykanowany, często musi zmieniać pracę.

Od 1952 pracuje w Telfie jako kierownik warsztatów i szef produkcji, od 1952-1955 w Dyrekcji Okręgowej Poczty i telekomunikacji jako kierownik sekcji wykonawstwa inwestycyjnego.

Do roku 1958 dojeżdża do Opławca k/Bydgoszczy, pracuje w warsztacie prywatnym B.Krajewskiego. Od 1959 - 1961 pracuje w Bydgoskiej "Eltrze" jako brygadzysta montażu specjalistycznego, następnie jako kierownik techniczny w Specjalistycznej Spółdzielni Pracy "Elektrowag", a po likwidacji Spółdzielni w 1963 r. przechodzi do ZWI "Polon" na stanowisko st.mistrza montażu elektrycznego. Od grudnia 1973 pracuje w "Zachemie" jako monter aparatowy aparatury elektroniczno-pomiarowej.

Licencję na radiostację otrzymał w 1948 r. ze znakiem SP 2 BG. (Zakłada w Bydgoszczy Oddział Polskiego Związku Krótkofalowców przy LOK-u. Był członkiem Zarządu Wojewódzkiego i prezesem Oddziału Ra-

dioklubu, a także członkiem Zarządu Głównego LPZ.

Po przejściu na emeryturę w dalszym ciągu udziela się jako krótkofa-
lowiec. Umiera 21.02.1986 r. w Bydgoszczy.

Dokumenty:

1. fotografia
2. zaświadczenie ppłk. Józefa Chylińskiego z 15.12.1972 r.
3. zaświadczenie Muzeum Stutthof w Sztutowie z dnia 3.05.1976 r.
4. zaświadczenie ZBOWiD nr 342594 z dnia 20.05.1976 r.

Poznań, dnia 2.12.1992 r.

relacja opr. na podstawie relacji
siostry WŁ. Tojza i danych z do-
kumentacji ZBOWiD w Bydgoszczy.
l.dz. 065-1567/76, nr ewid.
210-6610. przez Marię Tojza
Mańkowską.

M. Mańkowska

11.12.92

S C H E M A T R E L A C J I

członka konspiracji FRANCISZKA GRABOWSKIEGO

Franciszek Bernard Grabowski, urodzony 6.04.1920 r. w Bydgoszczy z ojca Franciszka Grabowskiego i matki Joanny Kastner.

Ojciec był mistrzem obuwniczym ze specjalizacją obuwia ortopedycznego, współpracował z Oddziałem Ortopedycznym Szpitala Miejskiego w Bydgoszczy, z bardzo wówczas młodym prof. J. Degą. Był nauczycielem zawodu w Szkole Doksztalcającej Zawodowej w Bydgoszczy. Przygotowywał do zawodu nową kadrę rzemieślniczą. Udzielał się społecznie, był Starszym Cechu i Honorowym Cechmistrzem. Ojciec był wielkim Polakiem w młodości podczas pobytu we Frankfurcie n/ Odrą od 1908 roku udzielał się społecznie wśród Polaków. Organizował spotkania Polaków na Obczyźnie w "Domu Polskim". W 1916 r. szykanowany za polskość, wrócił wraz z rodziną do Bydgoszczy, i zamieszkał przy ul. Pomorskiej 17. Podczas okupacji niemieckiej pomagał rodzinom uwięzionych prowadząc pracownię obuwia.

Franciszek Grabowski miał cztery siostry i ~~cztery~~ trzech braci, z których Lucja zginęła we wrześniu 1939 r. od wybuchu bomby jako kometantka LOPP. Została pochowana na Cmentarzu Bohaterów. Władysława Tojza żołnierz ZWZ/AK wraz z mężem Leonem, mieszkała podczas okupacji na Pl. Poznańskim 7, później przy ul. Dolina 31/2 była skrzynką kontaktową szefa sztabu K.O Pomorze, utrzymywała konspiracyjne mieszkanie dla członków sztabu, nawet podczas aresztowań swego męża przez gestapo. Ich córka Maria ps. "Bystra" była łączniczką. Ponadto brat matki Henryk Kastner aresztowany wraz F.G. i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Stutthofie, który nie wrócił, zmarł w obozie.

Franciszek Grabowski w czasie wojny mieszkał w Bydgoszczy, przy ul.

Pomorskiej 17 m 6.- po wojnie w Bydgoszczy, ul.Niecała 21, gdzie dotąd mieszka żona Kunegunda Grabowska.Tel. 27-13-38.

Od 1936 r. uczęszcza do szkoły powszechnej im.St.Staszica w Bydgoszczy, następnie od 1932 r. do szkoły Wydziałowej Męskiej, kończy 6 klas /mała matura/ i rozpoczyna naukę w zawodzie mechanika precyzyjnego w firmie "Krzyniń i Pronke" w Bydgoszczy. W kwietniu 1939 r. kończy naukę zawodu i zdaje egzamin czeladniczy.

W 1937 r. wstępuje do Bydgoskiego Klubu Krótkofalowców, gdzie w 1939 r. otrzymuje licencję na użytkowanie radiostacji ze znakiem wywoławczym SP 3 AL. Ponadto bierze czynny udział w obronie cywilnej - działa w LOPP wraz ze starszą siostrą Lucją.

1.4.1940 r. wstępuje w szeregi ZWZ/AK, zwerbowany przez rodzinę Tojzów, otrzymuje pseudonim "Benó", zaprzysiężony przez por.H. Jasińskiego ps."Kuno".W początkowym okresie był łącznikiem Inspektoratu Bydgoszcz, później wykonywał pieczęcie urzędów państwowych niemieckich dla dokumentów, które organizacja wystawiała dla członków AK. W tym czasie podlega sztabowi K.O.Pomorze-głównie współpracuje z ppłk.J.Chylińskim. Ponadto prowadzi podsłuch radiowy jako były krótkofalowiec, dostarcza informację do sztabu.

Po nieudanym zamachu na Hitlera w Borach Tucholskich następuje częściowe zdekonspirowanie siatki - aresztowani zostają między innymi: Z.Bartel, J.Hoffman, H.Jasiński, Henryk Kastner, wcześniej Leon Tojza i.i. ^{Fr.9.)} (20.08.1942 r. zostaje aresztowany, osadzony we więzieniu gestapo w Bydgoszczy, po przesłuchaniach przewieziony do więzienia gestapo w Stargardzie Gdańskim. 1.12.1942 r. zostaje przewieziony do obozu koncentracyjnego w Stutthofie / nr obozowy 17484 Blok V/ jako więzień polityczny.Doczekał końca wojny dzięki temu, że pracował w warsztatach naprawczych- maszyn do szycia itp. 20.01.1945 r. następuje wymarsz więźniów z obozu, 25.01.1945 r. zostaje oswobodzony pod Lemborgiem.Pieszko wraca do Bydgoszczy.

wraz z Józefem Eichstaedtem, obydwaj ciężko chorzy na dur brzuszny.

Pracę konspiracyjną rozpoczyna w stopniu szeregowca, awansuje do plutonowego rez. Odznaczony:

1. Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami w oparciu o rozk K.G. nr 120/BP z dnia 12.8.1942 r. oraz rozk.K.O.nr 102/P z dnia 29.11.1942 r.
2. Złota Odznaka Zasłużonego Działacza LPZ /LOK/ 1954 r.
3. Medal X lecia Min.Łączności - 1954 r.
4. Brązowy Medal za Zasługi dla Obr.Kraj MON - 1968 r.

Pracę zawodową po wojnie rozpoczyna jako mechanik w firmie "Krzymień" w której pracował do aresztowania. Po upaństwowieniu firma ta nosi nazwę ZWST- T-8, a następnie T-3, obecnie "Telfa".

W 1946 r. złożył egzamin mistrzowski w zawodzie mechanika precyzyjnego. W 1947 r. wstępuje do PPS, ze względu na "Poakowską" przeszłość (zostaje zweryfikowany, szykanowany, często musi zmieniać pracę.

Od 1952 pracuje w Telfie jako kierownik warsztatów i szef produkcji, od 1952-1955 w Dyrekcji Okręgowej Poczty i telekomunikacji jako kierownik sekcji wykonawstwa inwestycyjnego.

Do roku 1958 dojeżdża do Opławca k/Bydgoszczy, pracuje w warsztacie prywatnym B.Krajewskiego. Od 1959 - 1961 pracuje w Bydgoskiej "Eltrze" jako brygadzysta montażu specjalistycznego, następnie jako kierownik techniczny w Specjalistycznej Spółdzielni Pracy "Elektrowag", a po likwidacji Spółdzielni w 1963 r. przechodzi do ZWI "Polon" na stanowisko st.mistrza montażu elektrycznego. Od grudnia 1973 pracuje w "Zachemie" jako monter aparatowy aparatury elektroniczno-pomiarowej.

Licencję na radiostację otrzymał w 1948 r. ze znakiem SP 2 BG.

Zakłada w Bydgoszczy Oddział Polskiego Związku Krótkofalowców przy LOK-u. Był członkiem Zarządu Wojewódzkiego i prezesem Oddziału Ra-

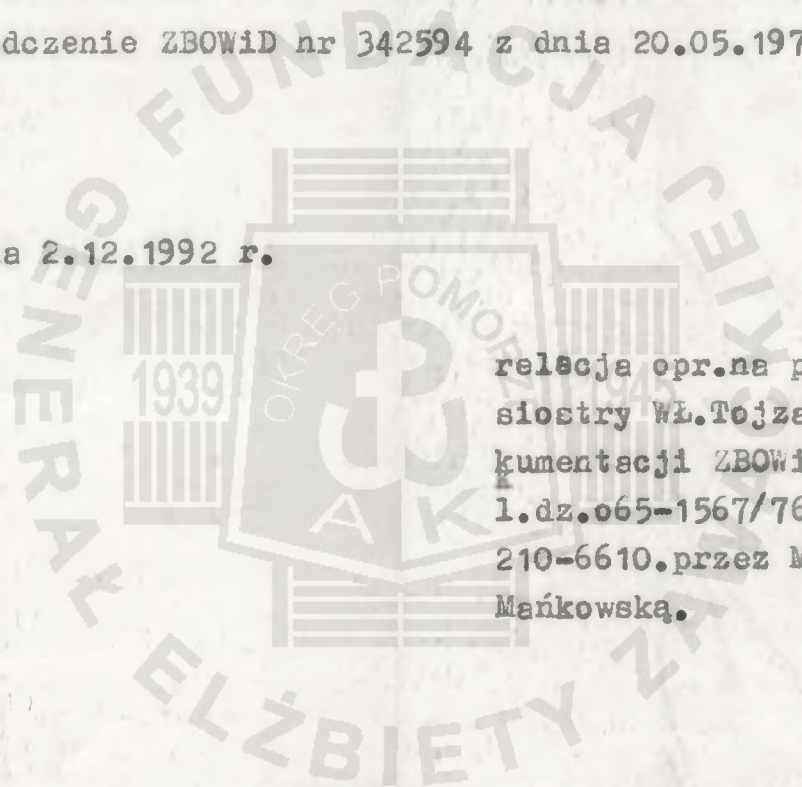
dioklubu, a także członkiem Zarządu Głównego LPZ.

Po przejściu na emeryturę w dalszym ciągu udziela się jako krótkofa-
lowiec. Umiera 21.02.1986 r. w Bydgoszczy.

Dokumenty:

1. fotografia
2. zaświadczenie ppłk. Józefa Chylińskiego z 15.12.1972 r.
3. zaświadczenie Muzeum Stutthof w Sztutowie z dnia 3.05.1976 r.
4. zaświadczenie ZBOWiD nr 342594 z dnia 20.05.1976 r.

Poznań, dnia 2.12.1992 r.

relacja opr. na podstawie relacji
siostry Wł. Tojza i danych z do-
kumentacji ZBOWiD w Bydgoszczy.
l.dz.065-1567/76, nr ewid.
210-6610. przez Marię Tojza
Mańkowską.

M. Tojza
M. 12. 92

due kosi do przygotowania

I/1/9

GRABOWSKI FRANCISZEK ps. "Beno" /1920-1986/ plut.rez. mechanik precyzyjny, krótkofalowiec. Inspektorat Bydgoszcz, Sztab Komendy Okręgu Pomorskiego. Początkowo łącznik, następnie podrabiał pieczęcie urzędów państwowych dla dokumentów wystawianych przez sztab dla członków AK.

Urodzony 6.04.1920 r. w Bydgoszczy, z ojca Franciszka i matki Joanny Kastner, w rodzinie rzemieślniczej. Wykształcenie - średnie Szkoła Wydziałowa w Bydgoszczy i zawodowa. Zaprzysiężony wiosną 1940 r. przez ppor. H. Jasińskiego ps. "Kuno". Zbierał informacje radiowe i krótkofalowe, od 1941 r. produkował pieczątki na dokumenty niemieckie. Aresztowany 20.08.1942 r., osadzony we więzieniach gestapo w Bydgoszczy i Starogardzie Gdańskim po nieudanym zamachu na Hitlera w Borach Tucholskich wraz z Zofią Bartel, J. Hoffmanem, i. i. Od 1.12.1942 r. do 25.01.1945 r. przebywał w obozie koncentracyjnym w Sztuthofie jako więzień polityczny / nr oboz. 17484/. Po wojnie powrócił do pracy jako mechanik precyzyjny do firmy "Krzymień" / pracował tam w okupacji /, po upaństwowieniu przemianowane na nazwę "Telfa", następnie pracował w Dyrekcji Okręg. Poczty i Telekomunikacji, ZWE "Eltra", Specj. Spółdz. Pracy "Elektrowag", Biurze Techniki Jądrowej ZWI "Polon" i na końcu jako technolog aparatury elektroniczno-pomiarowej "Zachem". W 1939 r. otrzymał licencję na użytkowanie radiostacji, następnie w 1948 r. ze znakiem SP 2 BG, założył Oddział Związku Krótkofalowców w Bydgoszczy przy LOK-u, był jego prezesem i członkiem Zarządu Głównego LPZ, Zmarł 21.02.1986 r. pochowany na cmentarzu Nowofarnym w Bydgoszczy.

Odnaczonego Brązowym Krzyżem Zasługi z Mieczami /rozk.K.G. 120/BP z 12.08.1942 i K.O. 102/B z 29.11.1942 r. /

Zródła: Arch. Pom. AK teczki - M-88
ZBOWiD Bydgoszcz akta osobowe

Opracowała: Maria Tojsza Mańkowska

Fot. w zb. Fundacji

I/1/10

GRABOWSKI FRANCISZEK ps. "Beno" /1920-1986/ plut.rez. mechanik precyzyjny, krótkofalowiec. Inspektorat Bydgoszcz, Sztab Komendy Okręgu Pomorskiego. Początkowo łącznik, następnie podrebiał pieczęcie urzędów państwowych dla dokumentów wystawianych przez sztab dla członków AK.

Urodzony 6.04.1920 r. w Bydgoszczy, z ojca Franciszka i matki Joanny Kastner, w rodzinie rzemieślniczej. Wykształcenie - średnie Szkoła Wydziałowa w Bydgoszczy i zawodowa. Zaprzyśnięty wiosną 1940 r. przez ppor. H. Jasieńskiego ps. "Kuno". Zbierał informacje radiowe i krótkofalowe, od 1941 r. produkował pieczątki na dokumenty niemieckie. Aresztowany 20.08.1942 r., osadzony we więzieniach gestapo w Bydgoszczy i Starogardzie Gdańskim po nieudanym zamachu na Hitlera w Borech Tucholskich wraz z Zofią Bartel, J. Hoffmanem, i. i. Od 1.12.1942 r. do 25.01.1945 r. przebywał w obozie koncentracyjnym w Stuthofie jako więzień polityczny / nr oboz. 17434/. Po wojnie powrócił do pracy jako mechanik precyzyjny do firmy "Kraymied" / pracował tam w okupacji /, po upaństwowieniu przemianowane na nazwę "Telfa", następnie pracował w Dyrekcji Okręg. Pocz. i Telekomunikacji, ZWE "Eltra", Specj. Spółdz. Pracy "Elektrowag", Biurze Techniki Jądrowej ZWI "Polon" i na końcu jako technolog aparatury elektroniczno-pomiarowej "Zachem". W 1939 r. otrzymał licencję na użytkowanie radiostacji, następnie w 1948 r. ze znakiem SP 2 BG, założył Oddział Związku Krótkofalowców w Bydgoszczy przy LOK-u, był jego prezesem i członkiem Zarządu Głównego LPZ, Zmarł 21.02.1986 r. pochowany na cmentarzu Nowofarajm w Bydgoszczy.

Odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi z Mieczami /rozk.K.G. 120/BP z 12.08.1942 i K.O. 102/B z 29.11.1942 r. /

Zródła: Arch. Pom. AK teczki - M-88
ZBOWiD Bydgoszcz akta osobowe

Fot. H. Fund.

Opracowała: Maria Tojta Mańkowska

b.m
MS. MAZ

18. marz.

Dep.

II/11

G R A B O W S K I Franciszek ps. "Beno"/1920-1986/, łącznik Inspektoratu Bydgoszcz.

Ur. 6 IV 1920r. w Bydgoszczy, ~~jak~~ syn Franciszka i Joanny ~~X~~ z d. Kastner. Do wybuchu wojny uczęszczał do szkoły Wydziałowej Męskiej w Bydgoszczy ~~przez~~ zdobył zawód mechanika precyzyjnego. W kwietniu 1938r. zdał egzamin czeladniczy, podjął pracę w firmie "Krzymień i Pronke". Od 1937r. był członkiem Bydgoskiego Klubu Krótkofalowców, posiadał licencję na użytkowanie radiostacji.

Do ZWZ wstąpił w 1940r. Zwerbowany został przez rodzinę Tojzów, a ~~zaprzyśięziony~~ 1 IV tegoż roku przez ^{Bronisława} Henryka Jasińskiego ps. "Kuno", ~~działalność~~ konspiracyjną zaczął od funkcji ~~Łącznika Inspektoratu~~ Bydgoszcz. Wkrótce podjął się także wykonania pieczęci niemieckich urzędów państwowych ~~z przeznaczeniem~~ na potrzeby AK. ~~W bieżącej~~ jako krótkofalowiec, ^{stacy} prowadził ~~maszyny~~ radiowy ~~po~~ kompletowa ~~nie~~ radiostację ~~z odbiornikiem~~ radiowy ~~zost~~ został aresztowany 20 VIII 1942r. na fali aresztowań po nieudanym zamachu na Hitlera w Borach Tucholskich. ^{był najpierw} W Bydgoszczy i Starogardzie Gd. ~~Od~~ 1 XII 1942r. przebywał ~~w obozie~~ w Stutthofie, gdzie pracował w warsztatach naprawczych. W obozie doczekał końca wojny, przeżył "marsz śmierci". Uwolniony 25 I 1945r. pod Lęborkiem, pieszo powrócił do Bydgoszczy.

Po wojnie uniknął aresztowania, ale był prześladowany, czego dowodem była m.in. konieczność wielokrotnej zmiany miejsca zatrudnienia. ~~Przez~~ Powrócił do pracy w firmie "Krzymień" później "Telfa" W 1946r. zdał egzamin mistrzowski w zawodzie mechanika precyzyjnego. W latach 1952-55 był zatrudniony w Dyrekcji Okręgowej Poczty ~~ix~~ i Telekomunikacji, do 1958r. pracował w Opławcu w warsztacie prywatnym, a następnie znów w zakładach bydgoskich "Eltrza", "Elektrowaga", "Polona" i "Zachemta". W 1947r. wstąpił do PPS, lecz nie został zweryfikowany. Pozostał czynny jako krótkofalowiec, m.in. założył Bydgoski Oddział Polskiego Związku Krótkofalowców. Zmarł 21 II 1986r.

Siostry - starsza Lucja, ^{przedwojenna} kmdtka LOPP, zginęła we wrześniu 1939r.; Władysława, żona Leona Tojzy, prowadziła w Bydgoszczy mieszkanie konspiracyjne dla członków Sztabu KO Pomorze. Siostrzenica Maria Tojza była łączniczką, a wuj Henryk Kastner zginął w obozie Stutthof.

AP AK, T.: Grabowski Fr./relacja własna/, Tojza W.; ^{22.11} St. Konsp. Pom., s. 242
~~(hasło: Tojza Władysław)~~

Jolanta Jakubowska

1/2. Dokumenty dotyczące relatora:
Grabowski Franciszek

1. Zawiadzenie Józefa Chylińskiego wydanego w Toronto 15.12.1972 potwierdzającego służbę w AK i odsunięcie Brzoźowym Krystem Zasłupi w Mierzanów, kserokop. oryg. k. 1 s. 1
2. List do Museum Stutthof z 3.05.1976 potwierdzające aresztowanie i pobyt w obozie konc. Stutthof, kserokop. oryg. k. 1 s. 2
3. Kserokop. zawiad. Lar. Wój. & Bo W i D w Bydgoszczy o uprawnieniach kombatackich. k. 1 s. 3

J/2/1

C D F I S

Jozef Chyliński

Toronto 15.12.1972r

19 Paulson Rd

Toronto, Ont.

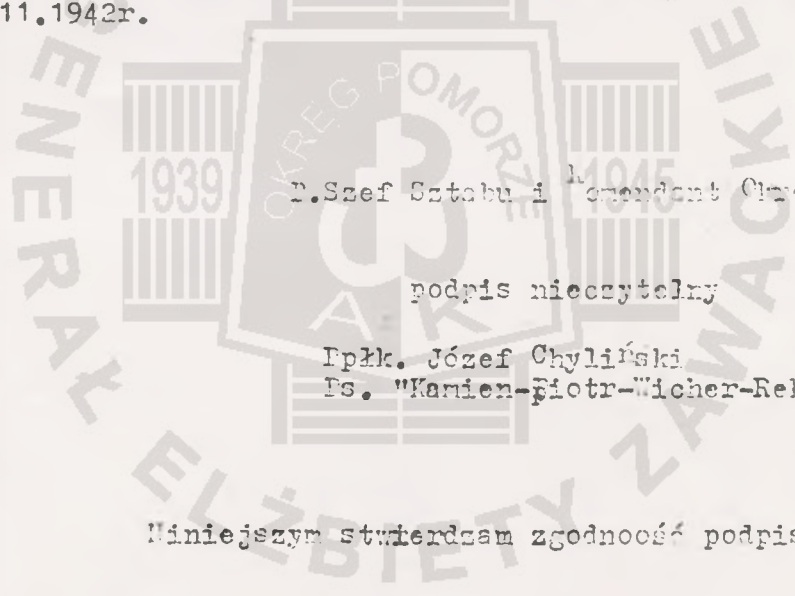
M6M 2E2

Canada

Z A Ś W I A D C Z E N I E

Niniejszym Zaświadczam że, Plut. rez. Franciszek Grabowski ps. "Leno" ur. 6.4.1920 w Bydgoszczy był w szeregach Ak. Okręgu Pomorze od 1.4.1940.

Odznaczony Dębowym Krzyżem Zasługi z Mieczami nadanego w oparciu zasady rozk. K.G.Nr. 120/EP z dnia 12.8.1942. oraz rozk. K.Okr. Nr. 102/P z dnia 29.11.1942r.

P.Szef Sztabu i Komendant Okręgu Ak. Pomorze

podpis nieczytelny

Ipłk. Józef Chyliński
Ps. "Kamień-piotr-Wicher-Rekin"

Niniejszym stwierdzam zgodność podpisu

podpis nieczytelny

pieczęć z koroną

pieczęć z napisem:

ZWIĄZEK BOJOWNIKÓW
WOLNOŚĆ I DEMOKRACJĘ
Stowarzyszenie w Bydgoszczy
Zarząd Koła nr 17
w Bydgoszczy

The Royal Canadian Legion
General Winders Branch 531
605 Dovercourt Rd
Toronto 4, Ont., Canada

Stwierdzam zgodność podpisu z oryginałem

Sekretarz Koła

[Handwritten signature]

Za zgodność podpisu
Kierownik Zarządu Koła
ul. Główna 17
80-100 Bydgoszcz

[Handwritten signature]

I/22

Sztutowo dnia 3 maja 1976r

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE
82-1 0 Sztutowo
woj. elbląskie
L.dz. 0276110
2582/1218/76

Pan
Franciszek GRABOWSKI
ul. Piecała 21
85 516 B Y D G O S Z C Z

Państwowe Muzeum Stutthof w Sztutowie stwierdza,
że w materiałach dokumentalnych tutejszego Archiwum są następu-
jące dane o niecej wymienionym więźniu k. obozu koncentracyjnego
w Stutthofie:

GRABOWSKI Franciszek ur. 6.4.1920r, aresztowany dnia 20.3.1942r
do KL Stutthof dostarczony został w dniu 1.12.1942r przez Stację
Gdańsk. W obozie oznaczony numerem 17 484 jako więzień polityczny.
Był w obozie dnia 25.1.1945r tj. do chwili rozpoczęcia ewakuacji
obozu.

Innych danych o w/w Muzeum nie posiada.

PODSTAWA informacji: I-III-4 943 Teczka akt personalnych.
I-II-7 Księga ewidencyjna więźniów.

/ka/

4
DIREKTOR
mgr Mirosław Gliński

Zgłoszenie przyjęto

24.11.92

JK/3

BYDGOSZCZY

KOPIA

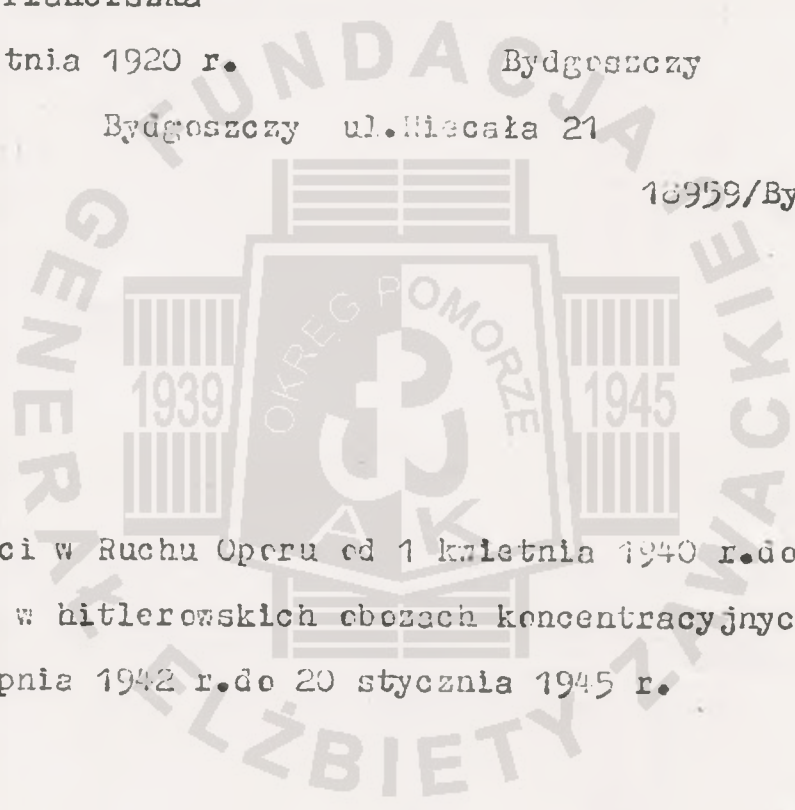
Franciszek GRABOWSKI

Franciszka

6 kwietnia 1920 r. Bydgoszcz

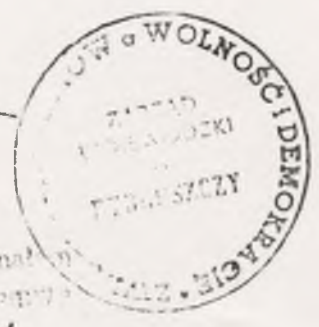
Bydgoszcz ul. Niecała 21

18959/By

działalności w Ruchu Opcru od 1 kwietnia 1940 r. do 20 sierpnia 1942 r. uwięzienia w hitlerowskich obozach koncentracyjnych i więzieniach od 20 sierpnia 1942 r. do 20 stycznia 1945 r.

Jan Ruczkowski
Sekretarz
Zarządu Wojewódzkiego ZBoWiD

4 lata 5 m-cy
PREZES
Zarządu Wojewódzkiego ZBoWiD
(Roman Chłosta)

Bydgoszcz

24.11.44
20 maja

6

II. Materiały uzupełniające relację:
Grabowski Franciszek

1. Jakubowska Jolanta, Biogram Grabowskiego Franciszka [w:] Słw. biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, Wyd. FAPAK, t. XV, Tomii 1997, cz. 3, s. 60, kserokop.

k. 1 s. 1

II/1

FRAPAK, Kujawski 1939, 2. S. Słob. biograficzny, konspiracyjny, pomorski 1939-1945, 101p

Grabowski Franciszek ps. „Beno” (1920–1986), łącznik Inspektoratu Bydgoszcz.

Urodzony 6 IV 1920 r. w Bydgoszczy; syn Franciszka i Joanny z d. Kastner. Do wybuchu wojny uczęszczał do Szkoły Wydziałowej Męskiej w Bydgoszczy i zdobył zawód mechanika precyzyjnego. W kwietniu 1938 r. zdał egzamin czeladniczy, podjął pracę w firmie „Krzymień i Pronke”. Od 1937 r. był członkiem Bydgoskiego Klubu Krótkofalowców, posiadał licencję na użytkowanie radiostacji.

Do ZWZ wstąpił w 1940 r. Zwerbowany został przez rodzinę Tojzów, a zaprzysiężony 1 kwietnia tegoż roku przez Bronisława Jasińskiego ps. „Kuno”, kmdta Insp. Bydgoszcz. Działalność konspiracyjną zaczął od funkcji łącznika Insp. Bydgoszcz. Wkrótce podjął się także wykonania pieczęci niemieckich urzędów państwowych na potrzeby AK. Jako krótkofalowiec po skompletowaniu radiostacji i odbiornika radiowego prowadził stały nasłuch radiowy. Został aresztowany 20 VIII 1942 r. na fali aresztowań po nieudanym zamachu na Hitlera w Borach Tucholskich. Więziony był najpierw w Bydgoszczy i Starogardzie Gd. Od 1 XII 1942 r. przebywał w obozie koncentracyjnym Stutthof, gdzie pracował w warsztatach naprawczych. O obozie doczekał końca wojny, przeżył „marsz śmierci”. Uwolniony 25 I 1945 r. pod Lęborkiem, pieszo powrócił do Bydgoszczy.

Po wojnie uniknął aresztowania, ale był prześladowany, czego dowodem była m.in. konieczność wielokrotnej zmiany miejsca zatrudnienia. Powrócił do pracy w firmie „Krzymień” później „Telfa”. W 1946 r. zdał egzamin mistrzowski w zawodzie mechanika precyzyjnego. W latach 1952–1955 był zatrudniony w Dyrekcji Okręgowej Poczty i Telekomunikacji, do 1958 r. pracował w Oplawcu w warsztacie prywatnym, a następnie znów w zakładach bydgoskich „Eltra”, „Elektrowag”, „Polon” i „Zachem”. W 1947 r. wstąpił do PPS, lecz nie został zweryfikowany. Pozostał czynny jako krótkofalowiec, m.in. założył bydgoski Oddział Polskiego Związku Krótkofalowców. Zmarł 21 II 1986 r.

Siostry — starsza Łucja, przedwojenna kmdtka LOPP, zginęła we wrześniu 1939 r.; Władysława, żona Leona Tojzy, prowadziła w Bydgoszczy mieszkanie konspiracyjne dla członków Sztabu KO Pomorze. Siostrzenica Maria Tojza była łączniczką, a wuj Henryk Kastner zginął w obozie Stutthof.

AP AK, T.: Grabowski F. (rel. własna), T o j z a W.; *Sł. Konsp. Pom.*, cz. 1.

Jolanta Jakubowska

IV / 1 Korespondencja:
Grabowski Franciszek

1. List F. Grabowskiego do E. Zawackiej
z 9.03. 1979 (ślub B. Jasimskiego z Barbarą
Krotek, zamach na Hitlera (1942), aresztowa-
wanie w lesniszówce Długie, rękop. oryg. k. 4 s. 1-4

Beno Quabowok

odpisana 12.11.79

Bydgos. 9.11.79. IV/1/1

z tymi siostrami
i prosi o pomoc i dalsze wsparcie

Stran. Pami

Otrzymałem od siostry mojej (W. Tojza) list, w którym informuje mnie że Pami Karina Bertel przekazała Pami informacje o moim stanowisku w Ko. Temone której przewodniczą "Piotr" (Chyliński) obok niego "Przem" (Józef) oraz "Kuno" (Janowski).
Wobec Pami że informacje mogą być fałszywe ze względu na odległość czasu jak długo od tego zajęcia. Zrezygnowałem Pami ale rekomendacja Pami Karin oraz siostry przekonała mnie o istocie sprawy.

Aby zrozumieć Stran. Pami moje powiązanie ze specjalnością - muszę się przedstawić: Mr. Sig 6.11.1920, zawód: inżynier, mistrz mechaniki precyzyjnej i telemechaniki. Powadziłem od roku 1938 festem czynnym Kołchofalcem amatorskim - przed wojną posiadaczem znak wywoławcy SP 3 AL - po śmierci wojennej reaktywowałem z kolegami oddział P. Z. K. w Bydgoszczy i po dłuższych trudnościach w odpowiednich warunkach otrzymałem (zaproszeniem kolegi z MSW) ponownie licencję w roku 1958 ze znakiem wywoławcy SP 2 BG dwujęzycznie (jako dowód zaufania)

A teraz do "mery" hi hi

Zamysłowy zestawem w mieszkaniu mojego brata L. Tojzy. W obecności "Piotra", "Kuno" i brata na początku roku 1940. Z czasem moje miejsce i zajęcie zaczęło się krystalizować - otrzymałem polecenie kompletowania podzespołów do urządzenia nadawczego, nie montując jego ze względu na bezpieczeństwo. Powadziłem wygotowanie odbiornik, który został smontowany w stół kropniczy (brat mój z zawodu rew. - diabeł) - w pracowni mojego brata. Płyta tego stołu była zamontowana z klocków na "stole" z drewna twardego i skreślona

zrobami stalowymi. Po rozkręceniu w klockach tych (wykucie piły ok 15cm) wyście otwór wielkości ówczesnego dużego pudełka od cygar. W otwór ten był wmontowany odbiornik lampowy i piłyta ponownie zkręcono. Waga tej piły i patarny i piłyta ponownie podejrzewa o wmontowanie do środka odbiornika. Podjęcie zanlania sieci oraz sucharów dokonywało się przez wcześniejsze to odpościecie średnicy cienkich gwóźdź (sta) które kontaktowa wewnątrz piły z odbiornikiem. Urządzenie całości to jest montaż urządzenia nadawczego miało nastąpić w chwili otymania kwarcu, to jest elementu ustalającego dokładność częstotliwości pracy nadajnika to jest długości fali. Częstotliwości, o ile pamiętam nie miał „Piotr” kwarc miałony otymać z kg. Do czasu wpadki naszej organizacji w Bydgoszcz i mojego arentowania przez Gestapo, kwarc ten prawdopodobnie dla nas nie dotarł. Wpadka była zupełnie niepotrzebna i jak to zwykle bywało, nastąpiła przez lekkomyślność.

Kuna (Janiński) przesłał protapenie Panu Basio Mroczkowi która umieszkał wraz rodzicami przy ul. Jasnej. Słuk odbył się w mieszkaniu Państwa Mroczk. Tymczasem konieczności oddzielenia tej „inwencji” spieszno na miejscu (moja waga - taka sytuacja: zawsze zumejnatą czujność) To tej „inwencji” wybrali się w podroz poszukiwaz - do lesniczości w Bosty Tucholskie - miejscowości nie znam. W czasie ich przebywania w Borach, dokonano zamachu na państwo którym miał Hitler majerdrac do Gdainska. Następstwem tego była duża ofiara w Borach gdzie przychwycono tena i Basio. Przewieźli ich do Starogardu Gdainskiego, gdzie Gestapo Gdainskie miało przy wzięciu swój oddział. Janiński zaerży sypac. Mnie arentowało Gestapo 20. VIII 1942r. przy rewizji asotistej oraz w domu u rodziców gdzie ostatnio umieszkałem, gdyż dwukrotnie zumejnatem zamieszkałem zezego nie zaalierowa. We wrześniu przewieźli mnie do Gestapo Starogardnie Gdainski tam odbywały się przesuchania.

brakowało bez efektów u mnie. Dnia 1 grudnia 1942^{11/13}
miewiezi nas jako aresztantów politycznych, do obozu
karcarniczego Stribhof, kulię o czarną ią w osobnym
bloku 5 jako „nich oporu” (Widerstandsbewegung). Blok nasz
był izolowany od pozostałych więźniów w obozie
do zakazania śledztwa. Latem 1943 zawiezli
Kerdegę z oboza do komandantury, gdzie odryfama
nam wyrok - dożywocie. Na bloku 5 było nas na porożku
około 40 osób - dokładnie nie pamiętam. I tu było
2 powoła Kung - me wrem. W dalszym czasie dotęrahi
~~na~~ na nas blok więźniów politycznych z okręgu
Gdańska - w czasie polityki w Gestapo oraz w obozie
często widywałem Kung lecz nie rozmawiałem z nim
słowa. Dowiedziałem się przed aresztowaniem że został
wydany na mięga przez KG wyrok. Pamięć Basis w dę -
watem w obozie b. często, gdyż pracowała w kabinie
a ja byłem mechanikiem obozowym dla naprawy
manym do rycia. Po dnia ewakuacji obozu fojst
20. 1945 już tak nie wiadomo. Dziś w tym czasie
okoliczności Kung został ułokowany na innym bloku
w obozie. Po ewakuacji i marne „inercji” (bardzo duże
więźniów zmarło w czasie intensywne marne na zachód
z wywiezieniem) w czasie postępu za Nowitz, okrzyki nas
części radzieckie i bez strachu byliśmy wolni - jedna
grupa, gdyż podzielona nas na ok 100 osob. grupy.
Powrót mój nastąpił z przegodami - smijając punkty
kontrolne NKWD do ~~określone~~ pierno - dalej Koleję
przegodne do Bydgoszczy. Po powrocie zachorowała
na tyfus plamisty (w drodze) i przebywałem w szpitalu
bydgoskim. Dzisiaj jestem po drugim zawale (praca
w mieście z zespołem ludzi) na emeryturze - korzystając
z uprawnień inwalidy wojennego.
Pracując do czasu okupacji - w czasie „strękowania”
ak mobilizacji miałem inne zajęcie - wykonywałem
nieczęste okręgi - hngdowe z linoleum. Gotyckie litery.

nadawany się do tej technologii, przeszedł te typy
zamocowane na szpulkach pominiętych. Wykonano
ich kilka doświadczeń w mieście. Wykonano
dwie w czasie arentowania pozostały schowane
w domu rodziców. Ojciec matki mojej siostry i po
zabiciu mnie z zakładu pracy przez Gestapo, ojciec
spalił je, tak to by wyglądała historia która
chciał pamiątką dotyczącą mojej pracy w K.
Nie wiem czy właściwie wyjaśniam całą sytuację
wpadki, ale zdaje się że niczego nie pominę
Nie wiem czy to Pan. Tanię będzie interesowało

Przesyłam Pani wyrazy szacunku
i podziękowania

Włószki
"Bano"

P.S. W sprawie P. Janstowskiego z Broadway
nie mi nie wiadomo.

Przepraszam za opóźnienie - ale takiej długiej
"spowiedzi" oraz listu nie dałoby bardzo dłużej
nie pisać, jest tam trochę zawadzik nie lubi
pisać hi hi!!

Przepraszam
za długie oczekiwania

Bano

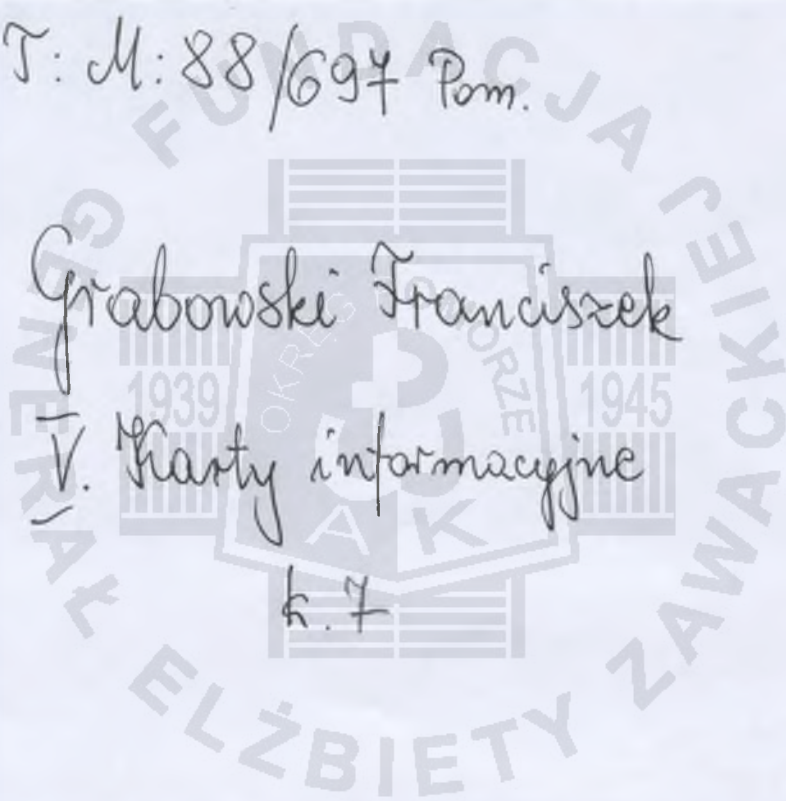
T. M: 88/694 Pom.

KO

Grabowski Franciszek

V. Karty informacyjne

k. 7

m 84

Bydgoszcz
nr 0 1

Grabowski J. B., Belsa

ul. Chylinowska 10 XI 78

Klasa Iperwizji radiowej Ro z Reg

ul. Różańska list 20 II 79

to jest adres wstąpienia Towarzystwa

tel 22-43-38

adres 35-516 Bydgoszcz ul. Miłocińska 21

(Koresp. techn. Bydgoszcz)

zob. list "Wielka" z 10.11.78

K+

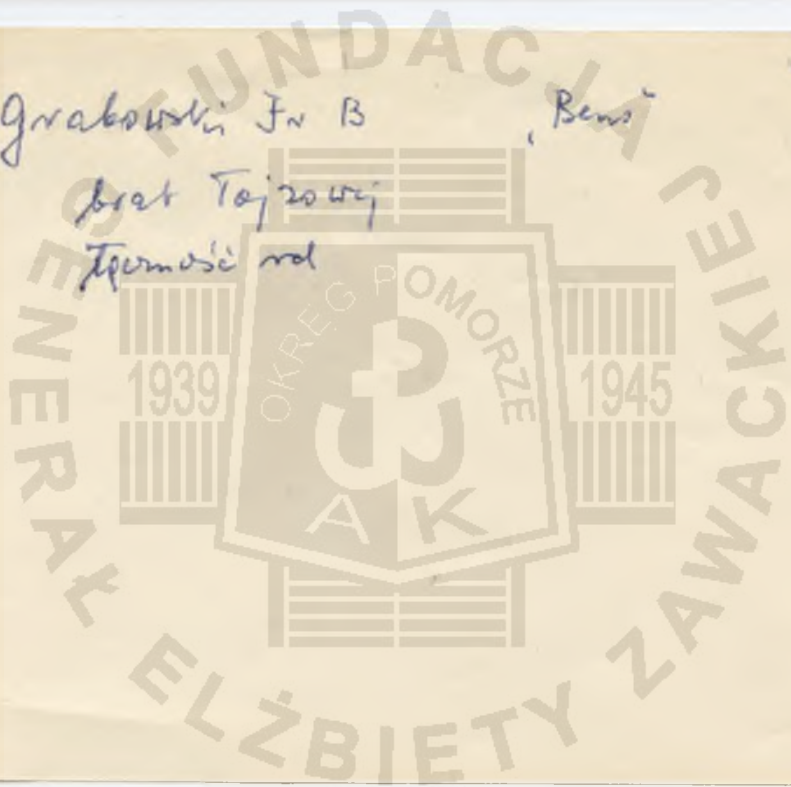
Grabowski Jw B

Bens

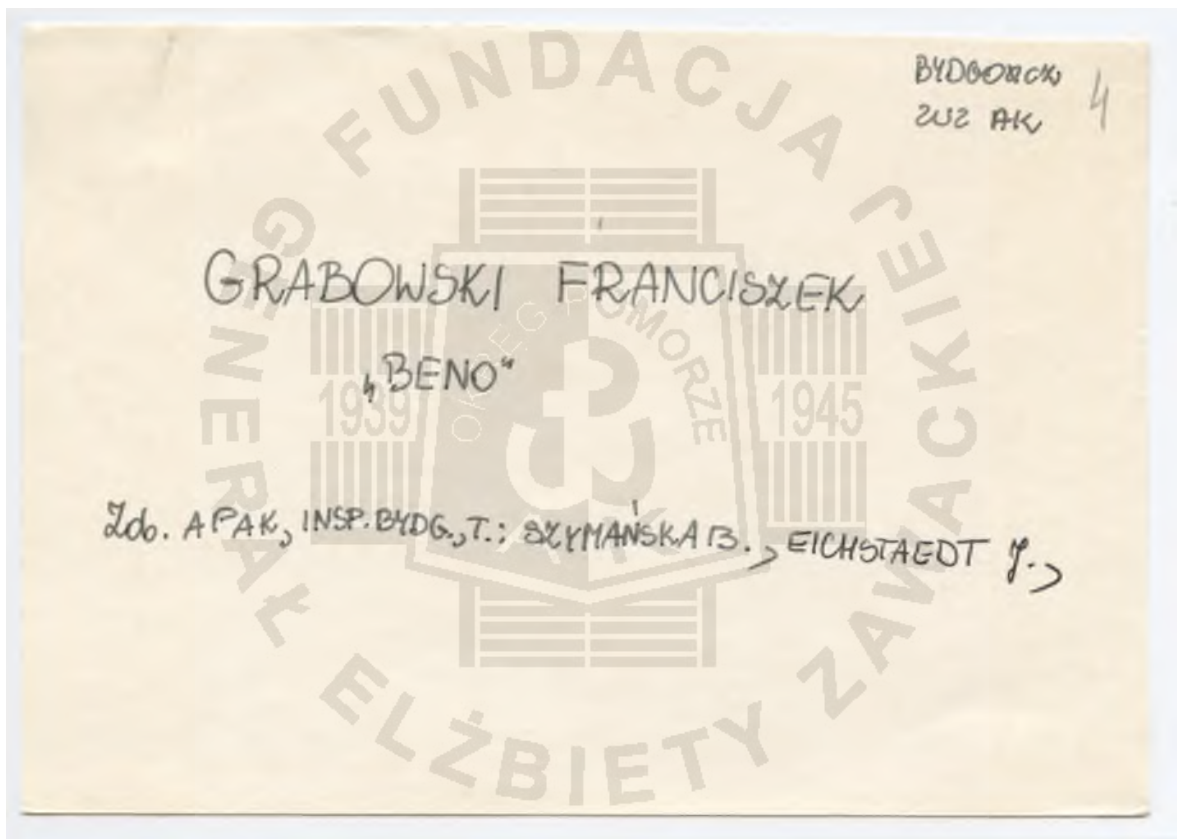
Bondy 2
KO

brat Tajzowy

Spemosić od

BYDGORCA 202 AK 4

GRABOWSKI FRANCISZEK

"BENO"

Ldb. AFAK, INSP. BYDG., T.; SZYMANSKA 13. EICHSTAEDT P.

5

Z głębokim żalem żałujemy, że w dniu 21 lutego 1986 r. zasnął w Bogu mój Kochany mąż, tatulec, teści i dziadek: **GRABOWSKI**

FRANCISZEK GRABOWSKI

lat 53

Pogrzeb odbędzie się w dniu 28 lutego 1986 r. o godz. 15 na cmentarzu parafii Najśw. Serca Pana Jezusa przy ul. Ludwikowej.

godz. 16:00
ZONA, DZIECI I RODZINA

Bydgoszcz, ul. Niccola 21, 9 Klatki, *14:00*

**RODZINIE ZMARŁEGO
FRANCISZKA
GRABOWSKIEGO**

SP z BG
lat 53

naszego długoletniego honorowego prezesa
Hydrokarko, Klubu Inżynierów i Siel. Obrony
Kraju — wyjazd weteranów wojennych Akla-
dala
KOLEŻY z KLUBU
(87135)

FUNDACJA
ELŻBIETY ZAMKOWEJ

a

ZWZ
Bydgoszcz

GRABOWSKI Franciszek

ps. "Bemo"

Urodz. 6. IV. 1920 r. w Bydgoszczy.

Legionista Związku Walki i Solidarności
Robotniczej Bydgoszcz.

Arrest. 20. VIII. 1942 r. Obóz karc. Stutthof.

Przeżył, wrócił do Bydgoszczy.

Zob. Słownik Biogr. Towar. Nauk. t. 3, s. 60

Fundacja Archiwum Samorządowe FK.

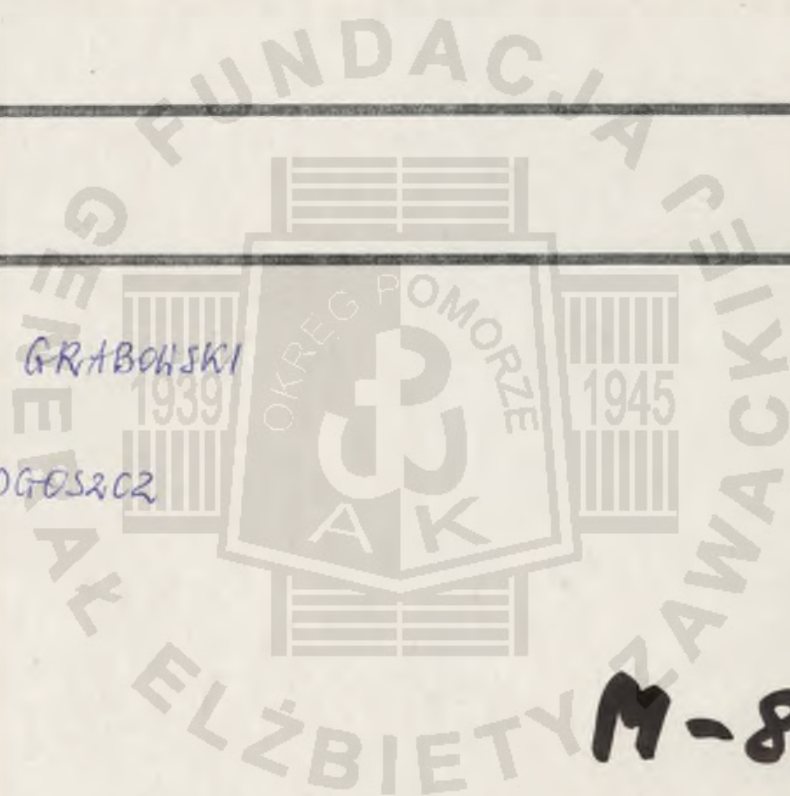
Toruń, 1997 r.

4. X. 2002

TECZKA

FRANCISZEK GRABOWSKI

85-516 BYDGOSZCZ

M-88/697

++

**GRABOWSKI /
FRANCISZEK**

.BENO"

Grabowski Franciszek B.

